

ERNŐ EGRI ERBSTEIN ȘI IL GRANDE TORINO

De Ivan Bogdanov

În anul 2015 UEFA (Uniunea Europeană de Fotbal Asociație) a dat publicității, după o amplă și îndelungată analiză, un clasament care a pus alături cele mai mari echipe din istoria fotbalului european. S-a decis la 9 formații, iar printre ele se afla o singură națională, restul fiind echipe de cluburi. În acest clasament, Real Madrid a fost singurul club prezent timp de două generații. Amatorii de fotbal născuți în jurul anului 1950 își amintesc cu siguranță marile echipe incluse în această

ordonare, pentru că au avut șansa să urmărească, cel puțin prin mijloace media, succesele răsunătoare ale eroilor tinereții sau copilăriei lor. De pildă, în cazul meu, (n.1952), primul meci de fotbal pe care l-am văzut la televizor a fost Vasas Budapesta - Real Madrid 0-2 în septembrie 1961 la televiziunea maghiară. La acea vreme, la Timișoara nu se recepționa încă postul de televiziune București, pentru că nu exista releul de transmisie peste munți.

Iată clasamentul UEFA:

Ungaria 1950-56: o echipă magică (cu Bozsik și Puskas)

Real Madrid 1956-60: pionerii Europei (cu Puskas, Di Stefano și Gento)

Benfica Lisabona 1960-62: minunea lui Eusebio (cu Eusebio și Coluna)

Inter Milano 1962-67: marele Inter (cu Sandro Mazzola și Facchetti)

Ajax 1971-73: regii fotbalului total (cu Neeskens și Cruyff)

Bayern München 1973-76: dominația germană (cu Franz Beckenbauer, Gerd Müller și Sepp Maier)

AC Milan 1988-90: revoluția lui Sacchi (cu Rijkaard, Van Basten și Gullit)

Real Madrid 1998-2002: galacticii (cu Figo, Zidane și Raul)

FC Barcelona 2008–12: extratereștrii lui Pep Guardiola (cu Xavi, Iniesta și Messi)

Clasamentul propus de UEFA este unul alcătuit numai cu echipe care au strălucit după anul 1950 și face o nedreptate istoriei fotbalului european și generațiilor imediat anterioare, neincluzând performerii de atunci, de care s-au bucurat generațiile bunicilor sau părinților noștri, chiar dacă meciurile nu erau televizate.

Un exemplu este Il Grande Torino, adică FC Torino, care a fost de departe cea mai puternică echipă din Italia, fiind câștigătoare a campionatului italian de cinci ori la rând (1942/43, 1945/46, 1946/47, 1947/48, 1948/49), campionatul fiind întrerupt în timpul războiului. Multe dintre recordurile stabilite de Grande Torino sunt valabile și astăzi:

- Cea mai lungă serie fără înfrângere acasă (1945/46, 1946/47, 1947/48, 1948/49)
- Cea mai lungă serie de meciuri fără înfrângere – 93, dintre care 83 de victorii și 10 egaluri
- Cele mai multe puncte într-un sezon (65 în 1947/48)
- Cele mai mari victorii acasă și în deplasare (10-0 și 7-0)
- Cele mai multe victorii într-un campionat (29 din 40 de meciuri în 1947/48)
- Cele mai multe victorii pe teren propriu într-un campionat (19 din 20 de meciuri în 1947/48)
- Cele mai multe victorii în deplasare (13 din 20 de meciuri în 1947/48)

Fotbalul italian a beneficiat înainte de cel de Al Doilea Război Mondial de aportul unui mare număr de antrenori originari din Ungaria. În campionatele anilor '30 din Italia, dintre cele 18 echipe, 14 aveau antrenori proveniți din Ungaria. Printre cei mai renumiți erau Árpád Weisz, campion o dată cu Inter Milano și de două ori cu Bologna (ucis la Auschwitz în 1944), Guttman Béla (ulterior campion european cu Benfica Lisabona) și Ernő Egri Erbstein, considerat arhitectul lui Il Grande Torino. Pionieratul său ca antrenor a creat marea echipă "Grana" (după culoarea vișinie a tricourilor jucătorilor) care a devenit la un moment dat fără egal în Seria A.

Ernö Erbstein – omul și antrenorul

Omul de fotbal E. Erbstein (13 mai 1898 - 4 mai 1949) s-a născut la Oradea. Ca jucător, începând cu anul 1922, a evoluat un deceniu la Budapești AK, dar pentru un timp și la clubul evreiesc Hakoah Arad. Ulterior și-a desfășurat activitățile fotbalistice în mai multe țări, inclusiv în SUA, la Brooklyn Wanderers, împreună cu Béla Guttmann, dar s-a remarcat mai ales pentru implicarea sa în fotbalul italian. A fost un evreu maghiar care în Italia a condus mai întâi un șir de echipe mici la promovare (Olympia Fiume/Rijeka, Nocerina, Luchese, Bari, Cagliari), în ciuda accentuării

antisemitismului din această țară. Viața lui ca supraviețuitor al Holocaustului a fost în mare parte uitată timp de mulți ani. Până recent, când povestea acestui om deosebit a fost descrisă în cartea **„Erbstein: The triumph and tragedy of football's forgotten pioneer”** („*Erbstein: triumful și tragedia unui pionier uitat al fotbalului*”) scrisă de Dominic Bliss, jurnalist britanic independent, colaborator al unor reviste de prestigiu ca „National Geographic”, „GQ” (Gentlemen’s Quarterly), „Financial Times” și „Men’s Health”.

În timpul șederii sale în Italia, începând din 1924, ca jucător și antrenor Erbstein s-a dovedit un mare inovator. În 1938 a ajuns la FC Torino și a devenit un apropiat al președintelui clubului Ferruccio Novo. S-a dovedit un autentic manager de fotbal, atât pe plan tehnic cât și pe plan athletic. A fost director tehnic, consilier, psiholog și chiar nutriționist al echipei. Se consideră ca inovații ale sale: încălzirea jucătorilor înaintea partidelor, pregătirea psihologică a jucătorilor, stimularea încrederii în sine, introducerea unei alimentații adecvate și introducerea antrenamentelor constante. A fost promotorul jocului fair-play în toate circumstanțele. A introdus și concepte tehnico-tactice fără precedent în jocul de fotbal. Pe teme tactice de joc se consulta (adesea contradictoriu) cu bunul său prieten Guttman.

În același timp, a fost un om cu o vastă cultură, poliglot, considerat ca fiind „*umanistul împrumutat fotbalului*”. Rare sunt exemplele de oameni de fotbal care să fie interesați și să cunoască clasicii greci și romani, sfinții creștini ai Evului Mediu sau corifeii Renașterii. Erbstein s-a îngrijit ca și fiicele sale să citească astfel de autori pe care îi considera esențiali și pentru înțelegerea realității curente.

Erbstein – supraviețuitor al Holocaustului

La 14 iulie 1938, în Italia, Mussolini a publicat sinistrul „Manifesto della razza” („Manifestul rasial”), după care, din octombrie a aceluși an, s-au introdus legile antisemite ce interziceau evreilor cetățenia, respectiv ocuparea anumitor posturi guvernamentale sau practicarea anumitor profesii. După introducerea acestor legi, Erbstein a mai rămas un timp consultant semilegal al echipei FC Torino, fiind până la urmă obligat să părăsească Italia, deși își construise acolo casa familială. Inițial, familia a intenționat să plece în Olanda, după modelul lui Arpad Weisz, care însă, împreună cu soția Elena, fiul Robert și fiica Clara, a fost arestat în Olanda la intrarea

Wehrmachtului. Întreaga familie a ajuns la Auschwitz, sfârșind în camerele de gazare. Deși Erbstein obținuse vizele de intrare și de lucru în Olanda, precum și o ofertă de post de antrenor la echipa Xerxes din Rotterdam, prin prietenul său din fotbal, Molnár Ignác, familia nu a reușit să intre în Olanda. Plecând din Italia cu trenul, la 17 martie 1939, în localitatea de graniță dintre Germania și Olanda, intrarea le-a fost interzisă, deși aveau actele în regulă. Nu știau de o nouă convenție secretă dintre Germania și Olanda care interzicea intrarea în Olanda a celor suspecți de a fi fost evrei !

Fiind pe teritoriu german, familia a preferat să se întoarcă la Budapesta. La început, revenirea în Ungaria s-a arătat favorabilă. Erbstein și-a schimbat numele în Egri și a înființat o firmă de importuri de textile „ITAL IMPORT”. Sub numele nou, cu rezonanță italiană, Egri a călătorit de mai multe ori în Italia pentru afaceri, a fost și ajutat de prieteni italieni înstăriți, printre care și de președintele Ferruccio Novo, iar familia s-a bucurat un timp de condiții foarte bune de trai. Uneori se întâmpla ca unii clienți să apeleze la firma lui Erbstein solicitând băuturi, datorită confuziei între numele firmei ITAL cu „ital”, cuvântul maghiar care înseamnă băutură.

Viața lor a fost devastată când, în 19 martie 1944, Ungaria a fost ocupată de Germania nazistă. S-a ajuns la apogeul genocidului nazist odată cu începerea Holocaustului maghiar. Aproape imediat, s-a decretat că evreii vor purta steaua galbenă, iar cu sprijinul funcționarilor și jandarmilor locali, SS-iștii au reușit în termen de două luni să închidă în ghetouri aproape întreaga populație evreiască din Ungaria și să înceapă deportarea acesteia în lagăre de concentrare, mai ales în Polonia la Auschwitz. Nu era un secret în lume că evreii din Ungaria erau deportați într-un ritm alarmant. Mai multe personalități influente, Papa Pius al XII-lea, președintele american Roosevelt și regele Gustav, din Suedia neutră, au luat legătura cu regentul maghiar Miklós Horthy și se pare că intervențiile lor au avut un anumit impact asupra acestuia, determinându-l să emită ordine ulterioare de suspendare a deportărilor, prin care a oferit evreilor din Budapesta un timp prețios, salvându-se totuși multe mii de vieți.

În acele condiții cumplite au existat puține opțiuni deschise unor posibile evadări, chiar și pentru un om cu resurse considerabile ca cele ale lui Erbstein. Totuși, au mai existat chiar și în Budapesta anumite locuri de adăpost, la care se putea ajunge prin conexiuni adecvate. Un astfel de loc a fost mănăstirea Katalin, amplasată în zona deluroasă din Buda, pe Budakeszi út, într-o grădină

liniștită lângă pădurea Jánoshegy. Mănăstirea Katalin nu a fost ocupată de germani și era transformată într-o „uzină de efort pentru război”. Aici, sub supravegherea preotului catolic Pál Klinda, și a unei curajoase directoare, Gitta Mallász, se produceau uniforme pentru ministerul de război. Scopul operațiunii Klinda a fost de a proteja cât mai multe femei evreice de deportări, oferindu-li-se o muncă importantă pentru efortul de război maghiar, executată pe o proprietate a Vaticanului. Printre cele câteva norocoase care au ajuns să fie găzduite în această întreprindere duplicitară s-au numărat și Jolán - soția, cu Susana și Marta - fiicele lui Erbstein. Ele fuseseră informate despre fabrica părintelui Klinda de profesoara de dans a fetelor, Valéria Dienes, care avea legături strânse cu nunțiul papal de la Budapesta. Pentru că Susana era printre elevele strălucite ale lui Dienes, ea a fost cea direct angajată ca muncitoare. Sora sa având numai 13 ani nu avea drept de lucru și a fost luată sub protecția personală a pastorului catolic, iar mama lor a fost angajată ca bucătăreasă !

După ce soția și fiicele sale au găsit un adăpost precar mulțumită părintelui Klinda, Erbstein a ales opțiunea să se prezinte voluntar la un lagăr de muncă, deoarece toți bărbații evrei cu vârsta aptă de muncă erau obligați să facă asta prin lege. Se baza pe puterea sa fizică, mentală și spirituală și spera să rămână sănătos și în formă până când Armata Roșie, care se apropia, îl va elibera din captivitate. Având un corp athletic, a fost imediat identificat ca util pentru muncă de către jandarmii maghiari care aveau ordinul să conducă tabăra. Sarcina prizonierilor era de a instala căi ferate, o muncă afectată de raiduri aeriene constante pe liniile de aprovizionare și suficient de grea pentru a frânge mulți dintre colegii săi deținuți.

La primul raport al său din tabăra de muncă silnică, Egri Erbstein a avut o imensă surpriză: unul dintre Kapo care păzeau prizonierii era chiar fosta sa ordonanță care îi fusese repartizată ca ofițer în timpul Primului Război Mondial. Cei doi nu se văzuseră din 1919, dar pentru că Erbstein s-a comportat întotdeauna bine cu subordonații săi, reîntâlnirea a fost una emoțională, în ciuda condițiilor din 1944. În săptămânile și lunile care au urmat, acest Kapo a făcut tot posibilul ca Ernő Erbstein să fie scutit de efortul exagerat, găsind mereu diferite pretexte, pentru a-l feri de munca fizică brută pe fostul său ofițer. Mai mult decât atât, fosta ordonanță a reușit să faciliteze convorbiri telefonice între deținutul Erbstein și familia sa aflată la mănăstirea Katalin. În cazurile

în care pericolul era prea mare acest Kapo telefona personal la mănăstire și devenea mesager personal al informațiilor între membrii familiei Erbstein.

La 15 octombrie 1944, atmosfera de la Budapesta s-a schimbat în și mai rău. O încercare eșuată a lui Horthy de a încheia un armistițiu cu URSS, a condus la demiterea acestuia de către germani și instalarea la putere a lui Ferenc Szálasi, șeful „Crucilor cu Săgeți” („Nyilaskeresztes Párt”), formațiune de extremă dreaptă, care a depus jurământ să aplice întocmai perceptele național-socialismului. Un mare fanatic al acestui partid, reîntors în Ungaria, a fost și preotul András Kun, care împreună cu adepții săi era cunoscut ca torționar de evrei. Acesta a declanșat sinistra sa „vânătoare de evrei” inclusiv în zona unde se afla mănăstirea Katalin. Și nu întâmplător ! S-au organizat miliții ale Crucilor cu Săgeți, care hăituiau grupuri de evrei, chiar și pe cele găzduite în clădiri ce erau proprietate a altor țări. Astfel, și mănăstirea Katalin a fost atacată într-o zi de duminică de o astfel de bandă de extremiști având un comandant în uniformă militară. Mai întâi au cerut și confiscat toate bunurile de valoare ale femeilor găzduite acolo. Apoi le-au supus la tot felul de șicane pentru a le îngrozi, inclusiv prin lungi marșuri forțate spre nicăieri, făcându-le să creadă că vor fi împușcate, cum se știa că se întâmpla în acele zile la Budapesta. Ca un fel de glumă macabră a fost și aceea că, în zilele în care erau permise discuțiile telefonice și eventuale vizite ale rudelor, atacatorii, amenințând cu pistoalele, cereau femeilor lucrătoare să-și invite rudele și prietenii la mănăstire „pentru o petrecere”, în ideea de a mai descoperi eventuali evrei ascunși. Profitând de un apel la telefon, Susana Egri a apucat să spună tatălui său „aiuto”, „ajutor” în limba italiană.

A fost momentul în care Ernő a fugit din lagărul de muncă, ajutat de fosta sa ordonanță. Evadarea a reușit înainte ca detașamentul de muncă să fi fost expedit în Germania. A scăpat un grup de 5 foști deținuți, între care și Béla Guttmann, care alesese și el să accepte internarea în lagărul de muncă.

Ajuns în oraș, Erbstein a apelat la profesoara Dienes care prin nunțiul papal a reușit să obțină, în ultima clipă, salvarea celor 70 de femei care tocmai plecaseră în marș de la mănăstire, fie spre o execuție, fie spre deportare. Reîntoarse la mănăstirea Katalin, femeile Egri știau că nu erau în siguranță, întrucât milițiile Crucilor cu Săgeți nu erau dispuse să respecte proprietățile statelor

străine în oarba lor „vânătoare” și puteau reapărea oricând. Ele au reușit să evadeze, săpând un șanț sub gardul mănăstirii.

Familia s-a reîntâlnit în casa surorii lui Jolán, cumnata lui Ernő. Ulterior, femeile au reușit să-și procure acte falsificate, cele ale unor persoane decedate, dar Ernő a trebuit să fie ascuns în diferite apartamente din Budapesta. Locația lui a fost păstrată secretă de toată lumea. Fiica sa mai mare îi aducea mâncarea pe ascuns. Era deja decembrie 1944, Budapesta era mult bombardată, dar membrii Crucilor cu Săgeți nu renunțaseră la căutarea de evrei ascunși. Deși mulți evrei erau sub protecția unor diplomați suedezi sau a Crucii Roșii, locurile lor de adăpostire nu constituiau o garanție pentru supraviețuire, deoarece adepții partidului Crucilor cu Săgeți nu respectau legile și convențiile internaționale. Cu mare curaj, Susana Egri și-a salvat tatăl, luându-și înfățișarea unei infirmiere care transportă pe stradă un rănit, până la o casă aflată sub protecție suedeză, chiar a lui Raoul Wallenberg personal. După mai puțin de o lună, armata sovietică a ocupat Budapesta și Ernő Egri Erbstein a putut să se întoarcă acasă. Familia trecuse prin iad, dar au supraviețuit toți patru. În iunie 1946 a obținut la Budapesta cel mai înalt grad de calificare ca antrenor.

Un mare manager-antrenor după război

La 26 septembrie 1946 marele om de fotbal s-a întors la Torino. Erbstein a început cea mai fructuoasă perioadă din cariera sa de manager-antrenor. A început perioada de strălucire a „Il Grande Torino”, în lotul căruia se afla marele jucător Valentino Mazzola, tatăl nu mai puțin cunoscutului Sandro Mazzola de la Interul din Milano de mai târziu. Considerat unul dintre cei mai mari jucători purtători ai tricoului cu număr 10 și, după mulți specialiști, cel mai bun jucător italian din toate timpurile, Valentino Mazzola a fost căpitanul și simbolul lui „Il Grande Torino”. În următorii ani, FC Torino a câștigat toate campionatele la rând, iar în sezonul 1948/1949 era campioana „en titre” a Italiei și era pe cale să câștige din nou titlul de campioană. Erbstein era directorul tehnic al echipei, iar antrenor era englezul Leslie Livesley. În luna mai 1949 echipa a primit o invitație pentru a juca pe Estadio Nacional din Lisabona cu Benfica, un meci festiv cu ocazia retragerii din activitate a vedetei lusitane Francisco Ferreira. Partida s-a disputat la 3 mai 1949, în fața a 40.0000 de spectatori și s-a încheiat cu victoria cu 4-3 a gazdelor. A doua zi, la 4

mai 1949, delegația torineză, 18 jucători și 6 membri ai staff-ului, a plecat spre casă cu un avion Fiat G.212. La apropierea de Torino s-a lăsat o ceață deasă. Din cauza ceții, în apropiere de oraș, avionul nu a putut evita dealul Superga, înalt de numai 672 metri și situat pe malul sudic al râului Po, singura formațiune geografică proeminentă aflată la marginea orașului Torino. Avionul s-a lovit de Superga și s-a prăbușit, iar toți pasagerii, printre care Ernő Egri Erbstein, au murit în acel dezastru aerian.

Așa s-a încheiat, la nici 51 de ani împliniți, viața unui supraviețuitor al Holocaustului, al cărui destin a fost legat de marea sa pasiune, fotbalul, cu care a avut mari succese și care i-a adus celebritatea în epocă, dar care, iată, i-a determinat și sfârșitul. Poate că destinul său a fost, ulterior, împlinit de fiica sa Susana Egri care a devenit o mare și foarte renumită balerină și dansatoare, care a evoluat pe cele mai mari scene artistice ale lumii.

Bibliografie:

1. Franco Ossola, „Il grande Torino, I campioni e il mito”, 2012, „Priuli&Verluca”, editori.
2. Dominic Bliss, „The story of Ernő Erbstein, who survived Hungary’s Holocaust to coach Torino”, 22.01.2015,
[The story of Ernő Erbstein, who survived Hungary’s Holocaust to coach Torino | Serie A | The Guardian](#)
3. Hagyi Áron, „Egy humanista, akit kölcsönkapott a futbal”, 17.06.2017
<https://www.origo.hu/sport/futball/20170616-egri-erbstein-erno-a-grande-torino-edzojenek-eletet-bemutato-konyv.html>
4. Ernő Egri Erbstein - Wikipedia
[Ernő Egri Erbstein - Wikipedia](#)